

PARLAMENTINIO DISKURSO ANALIZĖ: KREIPIMOSI RAIŠKOS KAITA

ZOJA PETROŠIŪTĖ

Vilniaus universitetas

Vilnius University

Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

El. paštas zoja.petrosiute@hotmail.com

Santrauka

Straipsnyje aptariama kreipimosi raiškos kaita Lietuvos parlamentiniame diskurse 1923, 1990 ir 2013 metais. Tema nagrinėjama remiantis tokia prielaida: keičiantis kreipimosi raiškai, t. y. demokratėjant kalbai viešojoje vartosenoje (televizijoje, spaudoje, radijuje ir pan.), kreipimosi raiška keičiasi ir itin oficialioje viešojoje erdvėje – Seime. Atlikta analizė rodo, jog 2013 metais politikų kalba, palyginti su 1923 ir 1990 metų kalba, tapo demokratiškesnė, per kreipinius dažniau užmezgamas tiesioginis, asmeniškėsnis santykis su adresatu, į adresatą nevengiama kreiptis įvardžiu tu, 2013 metų kreipimosi tendencijos yra perkeliamos iš neoficialios aplinkos į oficialią viešąją erdvę.

Reikšminiai žodžiai: parlamentinis diskursas; adresato įvardijimas; kreipiniai; įvardžiai; politikų kalba.

Įvadas

Adresanto parinkti kreipimosi būdai suteikia nemažai informacijos ne tik apie adresantą ir adresatą, jų santykius, kreipimosi raišką, bet ir

daug pasako apie visuomenę, kurioje jie yra vartojami: kreipimosi raiškos kaita rodo, jog ir pačioje visuomenėje politiniu, ekonominiu, kultūriniu ir socialiniu atžvilgiais vyksta santykių pokyčiai. Kreipimosi žodžiai atspindi kultūros vertybes ir yra rodiklis socialinių bei politinių pokyčių, turinčių įtakos komunikantų santykiams ir kalbinei raiškai¹. Todėl kreipimosi raiška ir sulaukia daug užsienio bei Lietuvos tyrėjų dėmesio. Kreipimosi žodžiais (toliau – KŽ), t. y. leksinėmis priemonėmis, kurioomis įvardijamas adresatas, ne tik pavadinamas asmuo, tokiu būdu visada yra perduodama daugiau informacijos apie save ir kitą asmenį negu atrodo iš pirmo žvilgsnio – mandagumo žodžiais išreikštas asmens įvardijimas iš tikrųjų reiškia ir subjektyvų požiūrį į jį². Taip pat KŽ vartoseną rodo adresanto ir adresato tarpusavio santykių laipsnį, atskleidžia šių santykių bruožus³. Keičiantis santykiui, keičiasi ir KŽ vartoseną. Tyrimai rodo, kad viešojoje vartosenoje (televizijoje, radijuje) plinta neformalus adresato įvardijimo būdai – antrojo asmens vienaskaitinis įvardis *tu*, antrojo asmens vienaskaitos veiksmažodžiai, vardas⁴, tačiau kalbininkai iki šiol dar nebuvo atlikę specialaus tyrimo, kaip keičiasi kalba ir kaip neformalus kreipiniais pasireiškia itin oficialiame viešajame diskurse, tokiaime kaip politikų kalba per Seimo posėdžius. Laura Butkutė⁵, savo tyrimui

¹ Norrby, C., Warren, J. Address in world perspective. *Australian of Applied Linguistics*. 2006, 29(2). Prieiga per internetą: <http://www.highbeam.com/doc/1G1-156136251.html>.

² Kniūkšta, P. *Administracinė kalba ir jos vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005, p. 138.

³ Tomiczek, E., Kucharska, E. Die konventionalisierte Höflichkeit: einige Überlegungen zur polnischen und deutschen Epistolographie. *Studien zur Deutschen und Niederländischen Sprache und Kultur*. Warszawa: Universität Warschau, Germanistisches Institut, 1996, p. 267.

⁴ Marcinkevičienė, R. Užsakomųjų reklaminių straipsnių tarpasmeninės funkcijos raiška. *Respectus philologicus*. Nr. 6(11) (2004), p. 56–63; Čepaitienė, G. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių iniversiteto leidykla, 2007, p. 79; Girčienė, J. Adresato įvardijimo raida. *Žmogus kalbos erdvėje*. 2011, Nr. 6, p. 1.

⁵ Butkutė, L. Frazeologinių junginių stilistinė raiška Seimo stenogramose. *Parlamento studijos*. Nr. 8 (2009), p. 45.

naudojusi Seimo posėdžių stenogramas, pastebėjo, jog politikų kalba skiriasi nuo buitinės, yra oficialesnė, sausesnė.

Straipsnio objektas – kreipimosi žodžiai, t. y. leksemos, kuriomis adresantas kreipiasi į adresatą: įvardija jį, nurodo į jį, t. y. kaip nors užmezga santykį su adresatu – tiesiogiai arba netiesiogiai. Straipsnio tikslas – ištirti kreipimosi raišką skirtingų laikotarpių (1923, 1990 ir 2013 m.) Lietuvos Respublikos Seimo posėdžiuose. Analizuojamos kiekvienų metų stenogramos, užrašytos per tris savaites prieš Seimo sesijos pabaigą (per pavasario sesiją) ir per tris savaites prasidėjus sesijai (per rudens sesiją). Keliami keli svarbiausi tyrimo klausimai: kokios KŽ vartosenos tendencijos vyravo politiniame diskurse 1923 ir 1990 metais ir kaip jos pakito iki 2013 metų? Kokios KŽ tendencijos vylia šiuolaikiniame politiniame diskurse ir kas lėmė anksčiau bei kas lemia dabar vienokią ar kitokią KŽ vartoseną? Kokią komunikacinę distanciją ankstesniais dešimtmečiais kūrė politikai, kreipdamiesi vienokiu ar kitokiu kreipiniu, ir kokia komunikacinė distancija kuriama šiuolaikiniame politiniame diskurse?

Užsienio mokslininkus jau seniai domina kreipiniai, pavyzdžiui, 1960 metais Rogeris Brownas ir Albertas Gilmanas aprašė antrojo asmens įvardžių teoriją⁶. Vėliau pasirodė nemažai kitų mokslinių darbų, aptariančių kreipinius kasdienėje buitinėje kalboje ir parlamentiniame diskurse. Tyrėjai itin aktyviai analizuoja kreipinius politikų kalboje. Keli pavyzdžiai: lenkų mokslininkai Adamas Jaworskis ir Dariuszas Galasinski tyrė Lecho Wałęsos ir kitų kelių politikų kalbą nuo 1988 iki 1995 metų: jie analizavo, kaip politikai kreipiasi vienas į kitą ir kaip kreipiniai formuoja politinę erdvę viešajame diskurse⁷. JAV mokslininkas Johnas Oddo 2011 metais tyrė JAV prezidentų Franklino D. Roo-

⁶ Brown, R., Gilman, A. The pronouns of power and solidarity. *Sociolinguistics: the essential readings*. Edited by G. Richard Tucker, Ch. Bratt Paulston. Malden, 2003, p. 157–175.

⁷ Galasinski, D., Jaworski, A. Vocative address forms and ideological legitimization in political debates. *Discourse Studies*. Vol. 2 no. 1 (2000), p. 35–53.

sevelto ir George'o W. Busho 4 viešąsias kalbas – jam buvo įdomu, kaip šie prezidentai vartoja įvardžius – aprėpiamąjį *mes* ir *jie* savo kalbose, siekdami manipuluoti publika⁸.

Lietuvių kalbininkai taip pat domisi KŽ vartoseną: Jurgita Girčienė 2009 metais domėjosi daugiskaitinių ir vienaskaitinių kreipimosi formų konkurencija viešojoje sakininėje vartosenoje⁹. Giedrė Čepaitienė 2007 metais aprašė participinių įvardžių ir nominatyvinių adresato įvardijimų vartoseną kai kuriose viešosios sakininės kalbos srityse¹⁰. Mokslininkai domisi ne tik kreipinių vartoseną, bet ir kreipinių kaita, pavyzdžiui, Jurgita Girčienė 2011 metais aptarė tarybinio (1967–1987), pereinamojo (1988–1992) ir dabartinio (1993–2011) laikotarpių televizijos laidų kreipinių kaitą¹¹. Tyrimo duomenys parodė, jog dabartiniu metu televizijos laidose dalyviai vieni į kitus kreipiasi familiaresniais adresato įvardijimais – vardais, įvardžiu *tu*.

Šiame straipsnyje pasirinkta ištirti kelių Seimo darbo laikotarpių – 1923, 1990 ir 2013 metų – kreipinius, kad būtų galima atlikti kokybinę ir lyginamąją šių laikotarpių kreipimosi tendencijų analizę. Tiriamoji medžiaga – 43 Seimo posėdžių stenogramos. Medžiaga kokybinei analizei buvo gauta iš šių stenogramų – apskaičiuotas kreipimosi žodžių dažnumas, vartojimo tendencijos, buvo tiriama sakinio, kuriame pavartotas kreipinys, semantika, t. y. kada vartojamas vienas ar kitas kreipinys, ką jis reiškia konkrečiame kontekste. Toliau pateikiama KŽ analizė. Kiekvienas kreipimosi būdas aptartas atskiruose skyreliuose: pateikiami ir išanalizuojami dažniausiai pasitaikę kreipiniai, pavyz-

⁸ Oddo, J. War legitimization discourse: representing 'Us' and 'Them' in four US presidential addresses. *Discourse Society*. Vol. 22, no. 3 (2011), p. 287–314.

⁹ Girčienė, J. Daugiskaitinių ir vienaskaitinių kreipimosi formų konkurencija viešojoje sakininėje vartosenoje (sociolingvistinis aspektas). *Kalbos kultūra*. T. 82 (2009), p. 214–233.

¹⁰ Čepaitienė, G. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.

¹¹ Girčienė, J. Adresato įvardijimo raida. *Žmogus kalbos erdvėje*. 2011, Nr. 6, p. 612–621.

džiai paimti iš stenogramų. Prie kiekvieno skyrelio yra po lentelę su kiekybiniais duomenimis, t. y. joje pateikiamas kreipinių pavartojimo skaičius.

1. Kreipimasis daiktavardiniu kreipiniu. Daiktavardiniu kreipiniu parlamentiniame diskurse dažniausiai nurodomos asmens einamos pareigos, profesija, mokslinis vardas. Toks kreipinys paprastai sudarytas iš vieno ar kelių daiktavardžių. Dažniausiai Seimo Pirmininkas 1923 metais kreipėsi į politikus netiesiogiai daiktavardiniu įvardijimu kviesdamas juos kalbėti per pavasario ir rudens sesijas. Netiesioginiu kreipiniu eina trečiojo asmens forma, kai apie adresatą adresantas kalba tarsi apie pašalinį asmenį. Tokiu būdu adresatai buvo pristatomi ir kitiems – pasakytos jų pareigos – taip kiekvienas asmuo išskiriamas iš kitų kolegų. Prieš žodį *ministras* kartais buvo pridedama kilmininko linksnio konstrukcija, kuria patikslinama, kokios srities ministras yra kviečiamas kalbėti (1 pvz.). Tokie kreipiniai labai formalūs ir neutralūs. Kartais prieš pareigų pavadinimą buvo vartojamas mandagusis kreipinys *ponas* (2 pvz.). Pasak J. Girčienės, toks kreipinys tarpukariu buvo įprastas¹². Tiesiogiai į asmenį kreiptasi tada, kai adresantas jam perduodavo informaciją. Tiesioginis kreipinys – tai adresato įvardijimas antrojo asmens forma. Antrosios nepriklausomybės laikotarpiu ir 2013 metais politikai vieni į kitus dažniausiai kreipdavosi pareigų pavadinimu (3 ir 4 pvz.):

1) *Žodį gauna Krašto Apsaugos Ministeris (posėdžio pirmininkas Justinas Staugaitis, 1923 m. rugsėjo 18 d., 25 posėdis, rudens sesija);*

2) *Aš prie papildomų žinių ir einu, ponas pirmininke (Pranas Radevičius Justinui Staugaičiui, 1923 m. liepos 13 d., 14 posėdis, pavasario sesija);*

3) *Ministre, aš, matyt, ne taip suformulavau klausimą. Aš norėjau paklausti, ar jūs nemanote, kad šitą įstatymą reikia priimti anksčiau, ne*

¹² *Ten pat*, p. 1.

nuo sausio 1 d., bet anksčiau? (Aloyzas Sakalas Algirdui Dobravolskui, 1990 m. rugsėjo 21 d., 12 posėdis, rudens sesija);

4) **Premjere**, pavasario sesijos pradžioje mes frakcijoje buvome pasikvietę ir labai gražiai pasikalbėjome su socialinės apsaugos ir darbo ministre ponia A. Pabedinskiene apie vaikų globos įstaigų pertvarką ir rengiamą strategiją (Dalia Kuodytė Algirdui Butkevičiui, 2013 m. rugsėjo 10 d., 75 posėdis, rudens sesija).

Taip pat 1990 ir 2013 metais Seimo nariai kartais vieni į kitus, prieš suteikdami naują informaciją, kreipdavosi mandagiu kreipiniu kolegos / kolega (5 pvz.). Tokiu kreipiniu adresantas apibrėžia kolegiškus santykius, įvardija juos, taip dažnai kreiptasi į vieną asmenį (5 pvz.):

5) **Dėkoju, kolege**, už palaikymą (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas Rimai Baškienei, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija).

Kartais 1990 ir 2013 metais į adresatą kalbėtojas kreipdavosi jo moksliniu vardu (6 pvz.), tačiau tokiu kreipiniu buvo įvardijami tik asmenys, atėję į vieną posėdį, dažniausiai ne Seimo nariai. Tokiu būdu su adresatu išlaikomas pagarbus atstumas, oficialumas, jis išskiriamas iš kitų:

6) **Atleiskite, profesoriau**, aš mat nepatikslinau (Vytautas Landsbergis Kazimierui Antanavičiui, 1990 m. liepos 26 d., 114 posėdis, pavasario sesija).

Netiesioginiu kreipiniu, reiškiančiu skyriaus, grupės ar partijos pavadinimą, kreipiamasi į grupę asmenų. Adresantas nevartoja tiesioginio kreipinio, nes nėra į ką kreiptis tiesiogiai, šiuo atveju reikėtų konkretaus adresato, o jeigu jis ir yra, greičiausiai tai tos grupės ar skyriaus atstovas, ir kalbėtojas į jį kreipiasi kaip į visą grupę. Dažniausiai, kai kreipiamasi į daugumą tokiu kreipiniu, norima ko nors paklausti (nuomonės, nutarimo) arba pakviesti (kalbėti, daryti pertrauką). Toks kreipinys būdingas 1990 (7 pvz.) ir 2013 metų Seimui:

7) **Ar komisija sutinka**, kad dauguma balsavo už? (Vytautas Landsbergis balsų skaičiuotojui, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija).

Į Seimo narius taip ir kreipiamasi – *Seimo nariai*. Tiesiog kreipiamasi į asmenis, dirbančius Seime, politikus. Kalbėtojas dažniau į juos kreipiasi netiesiogiai, jis vengia tiesiogiai Seimo narių kažko prašyti ar jiems siūlyti, tai galėtų būti per daug tiesmuka, pasirenkama neutralesnė ir švelnesnė pozicija – kreipiamasi trečiojo asmens forma, bandoma tarsi netiesiogiai paveikti adresatus. Beje, toks kreipinys būdingas tik 2013 metų Seimui:

8) *Prašyčiau Seimo narių bent metus neteikti pasiūlymų dėl šito klausimo, nes iš tikrųjų jis yra per daug jautrus (Eligijus Masiulis, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).*

1 lentelė

Daikt. įvardijimas											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	45	17	129	10	86	21	75	116	113	272	120

1.1. Kreipimasis būdvardiškuoju dalyviu / būdvardžiu + daiktavardžiu. Kartais prie daiktavardžio šliejamas būdvardiškasis dalyvis *gerbiamasis / -ieji*, todėl kreipinys atrodo itin oficialus, formalus ir pagarbus. Tokia kreipimosi konstrukcija *būdvardiškasis dalyvis / būdvardis + daiktavardis* kreiptasi tada, kai tiesiog norėta atkreipti politikų dėmesį prieš perduodant jiems naują informaciją, sakant sveikinimo kalbą. Šiuo atveju kreipinys buvo vartojamas visų trijų laikotarpių Seimuose. Kreipiniai labai neutralūs, išlaikomi oficialūs ir pagarbūs santykiai:

9) *Pirm, negu pradėsime dirbti paprastą mūsų darbą, randu reikalinga pratarti į jus, gerbiamieji atstovai, bent kelis žodžius (posėdžio pirmininkas Justinas Staugaitis, 1923 m. rugsėjo 18 d., 25 posėdis, rudens sesija);*

10) **Gerbiamieji deputatai**, rengėjų ir Ekonomikos ministerijos pasiūlymai išdėstyti popieriuje, projekte (posėdžio pirmininkas Aleksandras Abišala, 1990 m. liepos 31 d., 121 posėdis, pavasario sesija);

11) **Gerbiamieji kolegos, mieli bičiuliai**, noriu pasveikinti jus, šiandien jau antra diena, kai Lietuva pirmininkauja Europos Sąjungos Tarybai (Vydas Gedvilas, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Dažnai adresantai vietoj būdvardiškojo dalyvio **gerbiamieji** prieš daiktavardinį įvardijimą pavartoja būdvardžius **mielieji**, **malonūs**. Tokiu būdu komunikacinė distancija tarp adresanto ir adresato sumažėja, jų tarpasmeninis santykis tampa artimesnis, rodos, ne toks oficialus. Šios kreipimosi konstrukcijos 1990 metais vartojamos tada, kai adresantas praneša pozityvią naujieną, kalba apie dalykus, kurie aktualūs tiek adresantui, tiek adresatui, taip adresantas tarsi parodo, kad adresatas jam yra artimas (12 pvz.). 2013 metais kreipinys **mielieji kolegos** vartojamas, kai kalbama apie kasdienes, buitinius dalykus, t. y. taip į politikus Seimo Pirmininkas kreipiasi tol, kol aptariami su įstatymų leidyba tiesiogiai nesusiję klausimai, – taip kreipiasi prieš darbo pradžią ir pabaigą (13 pvz.):

12) **Malonūs kolegos**, aš noriu pasidžiaugti, kad mūsų Aukščiausiojoje Taryboje lankosi garbingi svečiai. Jie dabar yra mūsų salėje (Vytautas Landsbergis, 1990 m. rugsėjo 11 d., 4 posėdis, rudens sesija);

13) **Mielieji kolegos**, jeigu mes baigsime ir šiandien bus paskutinis mūsų posėdis šioje salėje, tai visus kviečiu pasiimti savo asmeninius daiktus, nes šioje salėje vyks parlamentinio matmens pirmininkaujant Europos Sąjungos Tarybai renginiai (Vydas Gedvilas, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Netiesiogiai 1990 metais adresantas į adresatą kreipiasi, kai dėl ko nors prieštarauja. Taip išlaikoma komunikacinė distancija:

14) Norėčiau priminti ir pabrėžti **gerbiamiesiems kolegoms**, kad truputį klystame ir painiojame funkcijas (Vidmantas Baldišis, 1990 m. liepos 31 d., 121 posėdis, pavasario sesija).

2 lentelė

Būdvard. dalyvis / būdvardis + daiktavardis											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.
6	0	43	0	571	78	586	59	481	14	717	20

2. Kreipimasis vardu. 2013 metų pavasario ir rudens sesijų stenoqramų duomenys rodo, jog politikai vieni į kitus per Seimo posėdžius dažnai kreipėsi vardais. Paprastai, kai kreipiamasi vardu tiesiogiai, mandagiai arba draugiškai perduodama informacija, pasakoma kokia nors pastaba, tada nevengiama tiesioginio santykio su pašnekovu. Dažniausiai vardu kreipėsi Seimo Pirmininkas Vydas Gedvilas – tokį kreipimąsi lėmė ir amžiaus kriterijus – vardu jis kreipėsi į gerokai jaunesnius už save politikus, pavyzdžiui, į Remigijų Žemaitaitį ir Jolitą Vaickienę, arba į savo bendraamžius – Petrą Gražulį, Julijų Sabatauską. Vardu Seimo Pirmininkas kreipėsi ir į Seimo narius, kurie nedaug jaunesni arba vyresni už jį patį – Aureliją Stancikienę, Mečislovą Zasčiurinską ir Bronių Bradauską. Toks adresato įvardijimas vartojamas, kai Seimo Pirmininkas kviečia Seimo narius kalbėti – perskaityti pranešimą, pasiūlymą ar užduoti klausimą, pavyzdžiui:

15) *Remigijau, jūs pristatykite (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas Remigijui Žemaitaičiui, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija).*

Vardais kreipiamasi ir tada, kai situacija nėra formali, galbūt nėra susijusi su politika, tiesiog yra kreipiamasi dėl paprastų ir buitinių dalykų, pavyzdžiui:

16) *Juliau, nejaugi toks neraštingas esi? Perskaityk, ir viskas, svarstome (Petras Gražulis Juliiui Sabatauskui, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija).*

Iš tiesų netiesioginiai kreipiniai nedaug kuo skiriasi nuo tiesioginių, tačiau įvardydamas savo adresatą netiesiogiai, adresantas tarsi leidžia pokalbyje dalyvauti ir kitiems klausytojams, informacija skiriama ir jiems, t. y. jiems pranešama, kieno eilė kalbėti, kam yra dėkojama, kartais atrodo, jog Seimo Pirmininkas kreipdamasis tokiu kreipiniu, daro tai visų kitų esančių šalia politikų vardu. Netiesiogiai į kalbėtoją kreiptasi, kai norėta pranešti politikui, kad atėjo jo eilė kalbėti (17 pvz.) arba kai norėta jam perduoti informaciją, pasakyti pastabą (18 pvz.):

17) *Kitas klaus Kazimieras (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas Kazimierui Kuzminskui, 2013 m. birželio 27 d., 70 posėdis, pavasario sesija);*

18) *Gerbiamieji kolegos, norėčiau priminti Vytautui, kad buvo 800 Lt minimali alga, yra 1000 Lt (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas Vytautui Matulevičiui, 2013 m. rugsėjo 19 d., 80 posėdis, rudens sesija).*

3 lentelė

Vardas											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	0	0	0	1	0	0	0	21	8	58	14

2.1. Kreipimasis būdvardiškuoju dalyviu + vardu. Tokio kreipinio pagrindas – vardas ir prieš vardą pridėdamas būdvardiškas dalyvis. Dvinaris kreipinys¹³ padeda kurti norimus santykius tarp adresanto ir adresato, pavyzdžiui – oficialesnius arba asmeniškiesnius, tai priklauso nuo to, koks būdvardis vartojamas prieš vardą.

¹³ Bankauskaitė-Sereikienė, G., Mickienė, I., Šiaučiulytė, S. 2008. Balio Sruogos asmeninių laišku kreipinių raiška. *Respectus Philologicus*. Nr. 13 (2008), p. 83.

Per pavasario ir rudens sesijas 2013 metais sudėtiniai kreipiniai būdvardiškasis dalyvis + vardas asmuo kviečiamas kalbėti. Kreipiantis tiesiogiai, atrodo, kad užmezgamas draugiškas santykis su kitu asmeniu, tačiau būdvardinis dalyvis padeda palaikyti pagarbų atstumą, formalumą:

19) **Gerbiamoji Zita**, prašom, žodis suteikiamas jums (posėdžio pirmininkas Vytautas Gapšys Zitai Žvikienei, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Vardu asmuo yra išskiriamas iš kitų. Tokiu kreipiniu nevingiamas kreiptis į asmenį ir tada, kai jam pasakoma kritika, pastaba arba suteikiama ne itin maloni informacija. Būdvardiškasis dalyvis *gerbiamasis* eidamas sykiu su vardu kreipinį daro oficialesnį, tada ir santykis tarp adresanto ir adresato atrodo oficialesnis, komunikacinė distancija – tolimesnė, tačiau tokiame kontekste šis dalyvis skamba kiek ironiškai:

20) **Gerbiamasis Andriau**, jūs nebūkite gudresnis už visus (posėdžio pirmininkas Vytautas Gapšys Andriui Kubiliui, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Ši kreipinio konstrukcija skamba itin mandagiai, kai politikai ką nors prašo atlikti kitų politikų (21 pvz.), tokiu atveju išlaikomas ir pagarbus atstumas, ir kartu draugiški ir dalykiški santykiai:

21) *Tada, jeigu bus palaikymas, gerbiamasis Broniau*, jūs paaiškinsite komiteto nuomonę. Gerai? (posėdžio pirmininkas Vytautas Gapšys Broniui Bradauskui, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Mandagumas ir pagarba kreipinyje išlieka ir tada, kai kitam asmeniui pasakoma nepikta pastaba (22 pvz.):

22) **Gerbiamasis Petrai**, nesiginčykite, registruokite, niekas ne prieš, kad jūs teiktumėte pasiūlymą, bet nustatyta tvarka (posėdžio pirmininkas Vytautas Gapšys Petru Gražuliui, 2013 m. birželio 27 d., 70 posėdis, pavasario sesija).

Seimo nariai vieni į kitus kreipiasi trečiojo asmens forma – į pokalbį, dialogą įtraukiami ir kiti politikai, tarsi informacija, sakoma asmeniui, į kurį yra kreipiamasi, liečia ir kitus politikus. Tokiu būdu kreipiamasi, kai norima suteikti informacijos, atkreipti kito asmens dėmesį (23 pvz.):

23) Aš noriu atkreipti **gerbiamojo Broniaus** dėmesį, kad čia kalbama apie datas (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas Broniui Bradauskui, 2013 m. rugsėjo 19 d., 80 posėdis, rudens sesija).

4 lentelė

Būdvard. dalyvis + vardas											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	0	0	0	0	0	0	0	32	3	68	4

3. Kreipimasis būdvardiškuoju dalyviu / įvardžiuotiniu būdvardžiu.

Būdvardiškasis dalyvis eidamas kreipiniu dažnai atlieka daiktavardžio funkciją, tačiau labiau apibūdina tą, į kurį yra kreipiamasi. Šis kreipinys tarsi rodo pagarbą adresatui, juk yra šaknis *gerb-*, vis dėlto tai tiesiog kreipinys, kurį patogiau vartoti, kai reikia kreiptis į gana neapibrėžtą auditoriją arba į asmenį, norint palaikyti kuo neutraleresnius santykius. Toks adresato įvardijimas gali būti vartojamas ir vietoj daiktavardžių, pvz., *politikai, Seimo nariai*.

Šiuo kreipiniu kreipiamasi prieš perduodant politikams kokią nors informaciją. Toks kreipinys ypač neutralus ir oficialus:

24) **Gerbiamieji!** Kadangi miškų yra taip opus klausimas ir mes tiek galime suprasti, kad miškas tai Lietuvos pamatas <...> (Nikodemus Radis, 1923 m. liepos 13 d., 14 posėdis, pavasario sesija);

25) **Gerbiamieji**, kada buvo svarstoma, kiek narių turi turėti partija, kad ji galėtų būti įregistruota kaip partija, tai buvo manoma ir apie tai; tiesiog tai yra koncepcija, kokių partijų Lietuvoje reikia (Liudvikas Narcizas Rasimavičius, 1990 m. rugsėjo 21 d., 12 posėdis, rudens sesija);

26) **Gerbiamieji**, man tenka didelė garbė pradėti šį išskilmingą posėdį (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas, 2013 m. liepos 4 d., 74 posėdis, pavasario sesija).

Īvardžiuotiniiais būdvardžiais *brangieji* ir *mielieji* kreipiamasi siekiant labiau atkreipti auditorijos dėmesį, apeliuoti į ją, taip stengiamasi užmegzti artimesnį santykį, adresantas nori parodyti, jog iškilusi problema ar klausimas jį patį ir jo adresatus suartina, tai tampa bendra problema (27 pvz.). Taip kreipiamasi, kai perduodama ir teigiamo turinio informacija (28 pvz.). Beje, toks įvardžiuotinių dalyvių vartojimas būdingas tik 2013 metų Seimui:

27) *Ačiū. Aš noriu pasakyti, **brangieji**, kaip ir Šilumos įstatymo atveju, kur mes skubame su visais šiais įstatymais? (Dainius Kreivys, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija);*

28) ***Mielieji**, aš kviečiu visus dar sykį pažiūrėti, ką rodė žiniasklaida. Žiniasklaida nerodė ir negalėjo rodyti, kaip vartojamas alkoholis. <...> Jokio lėbavimo, alkoholio upių ar delikatesų kalnų, apie kuriuos kalbėjo už kadro vedantieji, nebuvo. Iš tiesų po oficialios dalies 17.30 val. prasidėjo kultūrinė programa. Po kultūrinės programos, taip, žmonės laisvu laiku už savo pinigų, noriu pabrėžti, nė vienas alkoholio lašas nebuvo pirktas iš pinigų, apie kuriuos aš anksčiau minėjau, tai buvo visų surinkti, sudėti pinigai, susėdo, pabendravo, beje, labai kultūringai. Aš asmeniškai išvažiavau apie 21 val. (Valentinas Mazuronis, 2013 m. spalio 1 d., 82 posėdis, rudens sesija).*

5 lentelė

Būdvard. dalyvis / įvardž. būdvardis											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
6	0	69	0	15	0	21	0	11	0	28	0

4. Kreipimasis daiktavardiniu kreipiniu + pavarde. Šio kreipinio pagrindas – pavardė, daiktavardžiu minimos asmens tuo metu Seime einamos pareigos arba pagarbus kreipinys *pone*, būdingas ne-

priklausomybės laikų tradicijai¹⁴. Taip į politiką kreiptasi tada, kai jis kviečiamas kalbėti – duoti priesaikos arba skaityti savo pranešimą. Kreipiamasi netiesiogiai, nes informacija skirta ne tik pačiam adresatui, ji skirta ir posėdyje dalyvaujantiems politikams – tiesiog pranešama, kas turi ateiti ir kalbėti (29 pvz.). Neretai šis netiesioginis kreipinys vartojamas, kai kalbėtojas tiesiog vengia asmeniško ir tiesioginio santykio su savo adresatu, nes dėl ko nors prieštarauja, t. y. nesutinka su juo, pataiso jį, suteikia naujos informacijos – sako tai, kas adresatui gali atrodyti gana neigiamai, kaip puolimas, taip pat vengiama tiesioginio santykio ir tada, kai kalbėtojas aštriai kritikuoja kitą politiką (30 pvz.).

29) Prašau **atstovą Kasaitį** duoti priesaiką ir iškilmingą pasižadėjimą (posėdžio pirmininkas Justinas Staugaitis, 1923 m. liepos 6 d., 7 posėdis, pavasario sesija);

30) Ir labai klysta **atstovas Plečkaitis**, jeigu jis sako, kad esą pas mus tokių ūkių, kur jau dirbama 8 valandos ir kad tie ūkiai puikiausiai stovi. Jei reikėtų dirbti 8 valandas, kaip čia įstatyme pažymėta, tad šiais metais būtume pasilikę be duonos ir atstovas Plečkaitis nebūtų turėjęs ką valgyti (Petras Josiukas, 1923 m. rugsėjo 18 d., 25 posėdis, rudens sesija).

6 lentelė

Daikt. kreipinys + pavardė											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	73	3	79	0	0	0	0	0	0	0	0

¹⁴ Čepaitienė, G. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, p. 85.

4.1. Kreipimasis vardu + pavarde. Kreipinys – vardas + pavardė – atrodo vienas iš neutraliausių, tiesiog šiuo kreipiniu asmuo yra išskiriamas iš kitų, rodo, kreipdamasis šiuo kreipiniu adresantas neatskleidžia subjektyvaus požiūrio į adresatą. Per 1923 metų Seimo posėdžius politikai vieni į kitus beveik nesikreipė vardu ir pavarde, buvo tik 8 kartus kreiptasi į Seimo narį Tada Aleliūną netiesiogiai, kreipėsi Seimo narys Jeronimas Plečkaitis. Tokiu būdu parlamentaras į kolegą kreipėsi išreikšdamas kritiškas pastabas:

31) *Bet aš manau, jog Tadas Aleliūnas nepasakys, kad žvalgybą reiktų panaikinti: jis pasakys, jog žvalgybos jokiu būdu negalima naikinti. Kaip tik sakoma, gerbiamieji, kad mūsų valdininkai yra netikę ir mes labai daug turime įrodymų, kur mūsų valdininkai visai netikusiai elgiasi (Jeronimas Plečkaitis Tadaui Aleliūnui, 1923 m. liepos 19 d., 18 posėdis, pavasario sesija).*

1990 metų pavasario sesijos Seimo posėdžiuose Seimo nariai 8 kartus kreipėsi vardu ir pavarde vieni į kitus, tačiau kreipiniai buvo netiesioginiai, paprastai Seimo Pirmininkas taip kreipdavosi kviesdamas kalbėti, pavyzdžiui:

32) *Prašau Naglį Puteikį į tribūną plačiau pristatyti šio įstatymo projektą (Aleksandras Abišala, 1990 m. liepos 19 d., 18 posėdis, pavasario sesija).*

Stenogramose, kai kreipiamasi vardu ir pavarde į asmenį posėdžiuose, ne visada parašomas visas vardas prieš pavardę, dažniausiai parašoma tik pirma vardo raidė – taip tiesiog yra patogiau ir greičiau užrašyti vardą, negu nuolat jį užrašinėti – juk taip kreipiamasi itin dažnai. Seimo nariai taip ne tik kviečiami kalbėti, tokiu būdu pasakoma kitiems Seimo nariams, kas ateis sakyti savo kalbos.

2013 metais pavasario ir rudens sesijų metu pirmininkas į Seimo narius vardu ir pavarde kreipėsi tada, kai kvietė juos kalbėti – perskaiyti savo pranešimą ar pasiūlymą dėl įstatymo, pavyzdžiui:

33) *Nuomonė prieš – K. Masiulis (Vydas Gapšys, 2013 m. rugsėjo 10 d., 75 posėdis, rudens sesija).*

Tai įprastas kreipimosi būdas 2013 metais, kai reikia pakviesti politiką kalbėti Seimo posėdžiuose. Toks kreipinys skamba formaliai, tokiu būdu nesiekama kaip nors kreiptis į kitą asmenį, labiau siekiama pranešti auditorijai, kuris iš Seimo narių skaitys pranešimą. Kreipinio funkciją šis kreipinys atlieka tik tiek, kiek juo adresatui pasakoma, kad atėjo jo eilė kalbėti.

7 lentelė

Vardas + pavardė											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.
0	8	0	0	0	3	0	8	0	100	1	224

4.2. Kreipimasis daiktavardiniu įvardijimu + vardu + pavarde.

Kartais Seimo nariai vieni į kitus kreipiasi ne tik vardu ir pavarde, dažnai prieš vardą ir pavardę jie prideda Seime einamų pareigų pavadinimus arba mandagius, pagarbius kreipinius, pavyzdžiui, *pone*. Toks kreipinys yra neutralus, labai formalus, jį vartojant siekiama išlaikyti gan tolimą distanciją su adresatu.

1990 metais per pavasario ir rudens sesijas tokiu kreipiniu politikai yra kviečiami kalbėti – tiesiog pasakoma, jog atėjo jų eilė kalbėti, tokiu būdu posėdžio pirmininkas praneša ir kitiems esantiems Seimo salėje, jog ateina skaityti savo kalbos kuris nors iš politikų (34 pvz.). Kreipinyje pasakomos asmens pareigos, vardas ir pavardė:

34) *Deputatas V. Čepaitis (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija);*

Netiesiogiai daiktavardiniu įvardijimu, vardu ir pavarde kreipiamasi, kai Seimo nario norima ko nors paprašyti (35 pvz.), pasakyti

nedidelę pastabą (36 pvz.). Išlaikoma pagarbi ir oficiali distancija tarp kalbančiojo ir jo adresato:

35) Ar **deputatas Č. Juršėnas** galėtų savo pasakymą išversti į valstybinę kalbą? (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 5 d., 3 posėdis, rudens sesija);

36) Čia turbūt **deputatas V. P. Plečkaitis** truputį suklydo, šnekėdamas apie Prezidiumo Pirmininką (Jonas Tamulis, 1990 m. liepos 11 d., 103 posėdis, pavasario sesija).

Kreipiantis į politiką tiesiogiai daiktavardiniu įvardijimu, vardu ir pavarde taip pat išlaikomas oficialus atstumas, tačiau santykis tarp adresanto ir adresato yra tiesioginis, taip kreipiamasi norint paklausti (37 pvz.), pasakyti naują informaciją arba pateikti pastabą (38 pvz.):

37) **Deputate V. Žiemeli**, norite paklausti? (Aleksandras Abišala, 1990 m. liepos 11 d., 103 posėdis, pavasario sesija);

38) **Deputate V. Beriozovai**, pirmininkaujantis norėtų, kad jūs diskusijoje dalyvautumėte bendra tvarka, tai yra užsirašęs (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 11 d., 4 posėdis, rudens sesija).

Netiesioginiu daiktavardiniu įvardijimu 2013 metais paprastai nurodomos politiko pareigos, einamos kitoje institucijoje (dažniausia tai būna asmuo, atvykęs su kokiais nors reikalais į Lietuvos Seimą) arba Seime:

39) Pasidalinti mintimis kviečiu **Seimo Pirmininko pavaduotoją J. Narkevičių** (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas, 2013 m. rugsėjo 10 d., 75 posėdis, rudens sesija).

Kartais į kolegas kreipiamasi pagarbriu žodžiu *ponas* prieš vardą ir pavardę. Tada jiems yra suteikiama nauja informacija, norima jų ko nors paklausti:

40) Aš norėčiau **ponui D. Kreiviui** pasakyti, kad šiuo metu Vyriausybės kabinetas yra atlikęs labai išsamią analizę (Algirdas Butkevičius, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

8 lentelė

Daikt. įvardijimas + vardas + pavardė											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.
0	0	0	0	1	29	5	31	0	35	2	76

4.3. Kreipimasis būvardiškuoju dalyviu + daiktavardiniu įvardijimu + pavarde. Pereinamuoju laikotarpiu – iš tarybinio į nepriklausomą – dažnai sakininėje viešojoje kalboje buvo vartojami itin formalūs kreipiniai, pavyzdžiui, *gerbiamas / ponas* ir pan. + vardas ir vardas / *gerbiamas / draugas / ponas / pareigos + pavardė / pareigos*¹⁵. Tiriama me parlamentiniame diskurse ši forma dažniausiai būdinga kreipiniui *gerbiamasis + adresato einamų pareigų pavadinimas Seime + adresato pavardė*.

1990 metais šia konstrukcija politikai kreipėsi prieš perduodami vieni kitiems informaciją, kaip jau buvo minėta, taip paprastai kreipėsi Seimo Pirmininkas:

41) *Gerbiamasis deputate Juknevičiau, salėje buvo apie 30 deputatų, nė vienas iš tų deputatų klausti nenorėjo (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija).*

Kreipinys vartotas prieš perduodant neigiamo turinio informaciją, pavyzdžiui, pasakyta ne itin maloni pastaba:

42) *Gerbiamasis deputate Ramonai, aš taip pat esu nusiteikęs taikingai. Galėjote pastebėti, kad nė karto dar šiandien nesu pakėlęs balso (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 11 d., 4 posėdis, rudens sesija).*

¹⁵ Girčienė, J. Adresato įvardijimo raida. *Žmogus kalbos erdvėje*. 2011, Nr. 6, p. 1.

9 lentelė

Būdvard. dalyvis + daikt. įvardijimas + pavardė											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.	Ties. kr.	Ne-ties. kr.
0	0	0	0	82	0	0	0	1	0	0	0

4.4. Kreipimasis būdvardiškuoju dalyviu + vardu + pavarde.

Kreipinio konstrukcijos formoje būdvardiškasis *dalyvis + vardas + pavardė* dalyviu dažniausiai eina žodis *gerbiamasis / -oji*, kreipinys yra labai formalus ir oficialus, įprastas mandagiai kreipiantis į adresatą 1990 metais perduodant informaciją (43 pvz.), sakant kritišką pastabą (44 pvz.). Toks kreipinys vartojamas įvairiose situacijose, nes skamba labai formaliai ir neutraliai, padeda išlaikyti atstumą tarp situacijos dalyvių. Kreiptasi netiesiogiai:

43) *Aš gerbiamajam Sauliui Šalteniui: be jokios abejonės, bus parašyta moldavų kalba (Emanuelis Zingeris, 1990 m. rugsėjo 5 d., 3 posėdis, rudens sesija);*

44) *Aš matau, kad gerbiamasis J. Pangonis visiškai nežino, kaip šitas įstatymas buvo rengiamas (Saulius Pečeliūnas, 1990 m. rugsėjo 21 d., 12 posėdis, rudens sesija).*

Šiuo kreipiniu netiesiogiai 2013 metais kreipiamasi kviečiant Seimo narį kalbėti (45 pvz.). Taip pat kreipiamasi prieš išsakant nemalonią informaciją, pastabą, pateikiant nemalonų klausimą (46 pvz.). Kreipiamasi netiesiogiai, nes kalbama dažniausiai apie nemalonus dalykus, vengiama tiesmukumo, stengiamasi išlaikyti atstumą su adresatu:

45) *Gerbiamasis A. Sysas. Prašom (Vydas Gedvilas, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija);*

46) Tačiau negaliu suprasti, kodėl **gerbiamasis A. Matulas**, būdamas medikas, visą laiką viešai kalbėdamas apie tai, kad reikia nustoti girdyti jaunimą, kad iš tikrųjų reikia kurti alkoholio vartojimo tradicijas, nepritarė mano pasiūlymui visiems tiems gėrimams, kaip aš minėjau, cheminiais preparatais praskiestiems alkoholio produktams, paslėptiems po fermentuoto gėrimo sidras pavadinimu... (Zita Žvikienė, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

Kartais adresatas įvardijamas tiesioginiu kreipiniu – tada asmeniui yra išsakoma nemaloni informacija, kritika (47 pvz.). Kuriamas tarsi kiek asmeniškėnis santykis, tačiau pats kreipinys yra labai formalus ir oficialus, taigi vis tiek išlaikomas atstumas. Linkstama kreiptis tiesiogiai ir tada, kai kalbama apie pozityvius dalykus, pavyzdžiui, asmeniui, į kurį yra kreipiamasi, dėkojama (48 pvz.):

47) Aš galiu pasakyti, kad jūsų kai kurie, **gerbiamasis Andriau Kubiliau**, žmonės tikrai darė teisėsaugos institucijoms kai kuriuos spaudimus (Algirdas Butkevičius, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija);

48) **Gerbiamasis Vyteni Andriukaiti**, aš tikrai labai nuoširdžiai dėkoju už knygą, kurią jūs man įteikėte, ir aš tikrai ją perskaitysiu laisvu nuo darbo metu (Eligijus Masiulis, 2013 m. birželio 25 d., 68 posėdis, pavasario sesija).

10 lentelė

Būdvard. dalyvis + vardas + pavardė											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	0	0	0	4	28	2	0	0	13	28	6

5. Kreipimasis 2-ojo asmens įvardžiu *tu*. Įvardis *tu* vartojamas kreipiantis į pažįstamus, gerus draugus. DLKG¹⁶ nurodoma, kad jis turi familiaraus kreipimosi atspalvį ir yra stačiokiškas kreipiantis į nepažįstamą bei gerbiamą asmenį. Šiuo įvardžiu 2013 metais kreiptasi nebuvo, kreiptasi tik veiksmažodžio 2-ojo asmens forma. Per pavasario sesiją politikai 2-ojo asmens formą vartojo itin retai. Taip kreiptis į kolegą nėra nemandagu ar pernelyg familiaru, paprastai taip kreipiamasi sykiu pasakant ir to asmens vardą, į kitą politiką kreipiamasi kaip į draugą arba gerą pažįstamą (49 pvz.):

49) *Petrai, pristatyk savo kitą pasiūlymą (Vydas Gedvilas Petruči Gražuliui, 2013 m. birželio 13 diena, 62 posėdis, pavasario sesija).*

11 lentelė

2-ojo asmens įvardis <i>tu</i>											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.	Ties. kr.	Neties. kr.
0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	5	0

5.1. Aprėpiamasis *mes*. Aprėpiamasis įvardis *mes* apima ir rašytoją, ir skaitytoją (adresantą ir adresatą)¹⁷. Seimo nariai vartoja aprėpiamąjį įvardį *mes*, kai skatina politikus tarsi „nuveikti ką kartu“. Šis kreipinys yra įprastas Seimo sakininėje kalboje, kai adresantas susitapatina su adresatais. Taip paprastai kreipiamasi, kai kalbama apie bendrus abiem pusėms dalykus, sprendžiami bendri klausimai, tada vartojama liepiamoji veiksmažodžio forma:

¹⁶ DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006, p. 256.

¹⁷ Marcinkevičienė, R. Užsakomųjų reklaminių straipsnių tarpasmeninės funkcijos raiška. *Respectus philologicus*. Nr. 6(11) (2004), p. 56–63.

50) **Prisiminkim** tik paskutinį vokiškosios markės kritimą. Jeigu manoma šiais metais tūkstančiui bežemiams duoti žemės, tai **leiskime** tiems naujakuriams, kurie turės daug vargo, kol įsikurs (Vytautas Petrušis, 1923 m. liepos 6 d., 7 posėdis, pavasario sesija);

51) Gal **išklausykim** deputato M. Stakvilevičiaus, tada galėsime objektyviau spręsti (Aleksandras Abišala, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija);

52) Atmindami Jono Pauliaus II paraginimą, **nebijokime** eiti į priekį kurdami drąsiai, veržlią, modernią ir tapatumą išsaugojusią Lietuvą (posėdžio pirmininkas Vydas Gedvilas, 2013 m. rugsėjo 10 d., 75 posėdis, rudens sesija).

Taip pat šiuo įvardžiu kreipiamasi, kai yra klausama visų Seime esančių vardu (taip pat ir to asmens, kuris klausia):

53) Dabar klausimas, ar **mes** be kirtimo turį 11.000 hak. krašto reikalams **galėsime** apsieiti ar ne? (Referentas, 1923 m. liepos 13 d., 14 posėdis, pavasario sesija).

54) Ar **mes** dar naiviai **įsivaizduojam**, kad įmonės, ypač monopolistai, nediktuoja kainų? (V. Terleckas, 1990 m. liepos 13 d., 106 posėdis, pavasario sesija);

55) Ar **galime** pritarti bendru sutarimu komiteto nuomonei? (Seimo Pirmininkas Vydas Gedvilas, 2013 m. spalio 1 d., 82 posėdis, rudens sesija).

12 lentelė

Aprėp. mes					
1923 m.		1990 m.		2013 m.	
Rudens s-ja	Pavasario s-ja	Rudens s-ja	Pavasario s-ja	Rudens s-ja	Pavasario s-ja
137	145	644	1458	980	1792

5.2. **Tamsta ir tamstos.** Įvardis *tamsta* vartojamas retai, dažniausiai šį įvardį vartoja senesnės kartos žmonės, kreipdamiesi į nepažįs-

tamą asmenį oficialiai arba į pažįstamą su pagarba, nefamiliariai. Jaunesnės kartos žmonės suvokia jį kaip archajišką ir nevartoja. *Tamsta* turi daugiskaitos formas: *tamstos*, savo reikšme artimos *jūs*¹⁸. Atliktas tyrimas rodo, kad įvardis *tamsta / tamstos* buvo vartojamas tik 1923 ir 1990 metais. Šiuo įvardžiu 1923 metais buvo kreiptasi tada, kai norėta perduoti naują informaciją. Ši informacija dažniausiai buvo neigiamo turinio:

56) *Tamstos atsimentat gerai, kaip buvo rašyta laikraščiuose, kad vienas mūsų valdininkas, pralošęs gerą mūsų valdžios pinigų sumą, turėjo bėgti iš tėvynės pasislėpt (Rudolfas Kinderis, 1923 m. liepos 6 d., 7 posėdis, pavasario sesija).*

Įdomu tai, jog, kai kreipiamasi šiuo įvardžiu į vieną asmenį, dažniausiai tas asmuo yra kritikuojamas ir išsakomos griežtos bei aštrios pastabos, jam prieštaraujama, šiuo atveju toks kreipinys atrodo labai asmeniškias:

57) *Aš apie atstovę Purėnienę galiu pasakyti. Tamsta ilgą laiką laižei kunigų slenkščius ir paskui tamsta tapai kunigų priešininke (Adomas Viliamas Liūdai Purėnieni, 1923 m. liepos 13 d., 14 posėdis, pavasario sesija).*

1990 metų rudens sesijos metu politikai kreipinio konstrukcija *tamsta + daiktvardinis įvardijimas* kreipėsi 5 kartus: kreipiamasi tada, kai norima adresato nors paklausti, kreipiamasi prieš pradėdant kalbą. Įvardis *tamsta / tamstos* vartojamas su daiktavardiniu įvardijimu, nusakančio asmens einamas pareigas Seime. Tokiu įvardžiu kreipėsi vyresni Seimo nariai, pavyzdžiui, Vilmantas Rupeika:

58) *Jeigu sutikssite atsakyti, tamsta Pirmininke, paklausiu apie jūsų minėtą korupciją (Benediktas Vilmantas Rupeika, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija).*

5.3. Jūs (dgs.) Tai įprastas ir vienintelis kreipinys kreipiantis dalyviniu įvardžiu daugiau nei į vieną asmenį. Visais atvejais kreiptasi į Seimo narius ar į Seimą atvykusius svečius:

¹⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006, p. 256.

59) **Jūs klausiat** kaip pasibaigė. Aš turiu **jums** pasakyti, kad darbininkus apskundė ne dvarininkas, o milicijos vadas. **Leiskite** man taip suprasti: nejaugi 30 margų gali duoti tik 38 centnerius ir dvi karvi išlaikyti? (Jeronimas Plečkaitis kreipiasi į Seimo narius, 1923 m. rugsėjo 18 d., 25 posėdis, rudens sesija);

60) Aš neketinau pradėti mūsų sesijos kelionių įspūdžiais ar kokiomis nors išvadomis, susijusiomis su mano vizitais Danijoje ir Norvegijoje. Galbūt apie tai bus galima pakalbėti atskirai, jeigu **jūs rasite** tam laiko ir specialiai **pageidausite** (Vytautas Landsbergis, 1990 m. rugsėjo 4 d., 1 posėdis, rudens sesija);

61) Gerbiamieji kolegos, gerbiamieji V. Šadreckos artimieji, **leiskite** man Nepriklausomybės Akto signataro, Seimo nario, sveikatos apsaugos ministro V. P. Andriukaičio vardu perskaityti jo parengtą kalbą V. Šadreckai atminti (Irena Šiaulienė, 2013 m. birželio 20 d., 66 posėdis, pavasario sesija).

5.4. Jūs (vns.) Jūs reikšmė „tu“ vartojamas kreipiantis į pažįstamą arba mažai pažįstamą, vyresnį bei gerbiamą asmenį, taip pat į pažįstamą oficialiai (santykis tarp viršininko ir pavaldinio, kartais tarp bendradarbių). Jūs reikšmė „tu“ vartojamas su veiksmožodžių daugiskaitos (morfologinis derinimas), o vardažodžių – su vienaskaitos formomis (reikšminis derinimas)¹⁹.

1923 metais *jūs* (vns.) buvo labai retas, aptikti tik keli atvejai. Dažniausiai vietoj šio įvardžio buvo vartojamas *tamsta*.

62) **Demagogai kaip tik jūsų** pusėje sėdi (Pranas Radzevičius Justinui Staugaičiui, 1923 m. liepos 13 d., 14 posėdis, pavasario sesija).

1990 ir 2013 metų parlamentiniame diskurse įprasta kreiptis įvardžiu *jūs* ir įvardžio daugiskaitos forma, taip palaikomi pagarbūs ir oficialūs santykiai (63 pvz.), nors kreipiamasi ir tokiose situacijose, kai adresatui dėl ko nors prieštaraujama arba sakoma pastaba (64 pvz.):

¹⁹ *Ten pat*, p. 256.

63) Žodžiu, **jūs pageidaujate** dar kartą pakartoti tą, kuris buvo parengtas mūsų darbo grupės, ir tą, kurį rengė Centro frakcijos iniciatyvinė grupė (Liudvikas Sabutis Lionginui Šepečiui, 1990 m. rugsėjo 5 d., 3 posėdis, rudens sesija);

64) **Nekalbėkite** netiesos, **paskaitykite** projektą (Rimantas Jonas Dągys Kęstučiui Daukšiui, 2013 m. liepos 2 d., 72 posėdis, pavasario sesija).

13 lentelė

Tamsta / tamstos											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Tams-tos	Tams-ta	Tams-tos	Tams-ta	Tams-tos	Tams-ta	Tams-tos	Tams-ta				
2	1	104	52	2	3	0	0	0	0	0	0

14 lentelė

Jūs (dgs. / vns.)											
1923 m.				1990 m.				2013 m.			
Rudens s-ja		Pavasario s-ja		Rudens s-ja		Pavasa s-ja rio		Rudens s-ja		Pavasario s-ja	
Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)	Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)	Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)	Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)	Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)	Jūs (dgs.)	Jūs (vns.)
155	5	105	2	1000	889	725	963	987	726	1051	800

Išvados

Politikai vieni į kitus kreipėsi daiktavardiniais kreipiniais, reiškiančiais Seime einamų pareigų pavadinimus, moksliniais vardais, 1990 ir 2013 metais – dažnai kreipiniais *kolega* / *-e* / *-os*. Neretai prieš einamų pareigų pavadinimus eina pagarbūs kreipiniai *gerbiamasis* / *-oji* / *-ieji* arba *pone*. Kreipdamiesi į daugumą, Seimo nariai neretai vartodavo

būdvardiškąjį dalyvį *gerbiamieji*. 1990 ir 2013 metais kreiptasi būdvardžiais *mielieji / brangieji*. Daiktavardinis įvardijimas + pavardė būdingas tik 1923 metų Seimui. Vardu ir pavarde įprasta kreiptis tik 1990 ir 2013 metų Seime, prieš tokį kreipinį kartais eina pareigų pavadinimas arba pagarbūs kreipinys *gerbiamasis / pone*. Itin formalus kreipinys + daiktavardinis įvardijimas + būdvardiškasis dalyvis + pavardė vartotas tik 1990 metais. Visais tiriamais laikotarpiais kreiptasi aprėpiamuoju *mes, jūs* (vns. ir dgs.). Įvardžiai *tamsta / -os* būdingas tik 1923 ir 1990 metų Seimui.

Kalba viešajame sakytiniame diskurse iš tiesų tampa demokratiškesnė – palyginti su 1923 ir 1990 metų duomenimis, 2013 metais politikai nevengia kreiptis vieni į kitus vardais, kartais prieš vardą eina pagarbūs kreipinys *gerbiamasis / -oji*. Taip pat vartojami įvairesni kreipiniai, retai, bet kartais kreipiamasi 2-ojo asmens veiksmoždzio forma, pavyzdžiui, *Gerbiamasis Juliau, neklaidink tautos* (Bronius Braudaskas Juliui Sabutauskui). Įvardžiu *tu* Seimo nariai 2013 m. vieni į kitus nesikreipė.

Vienokį ar kitokį vartojimą lemia konteksto oficialumas – 1923 ir 1990 metais Seimo nariai labiau atsižvelgdavo į kontekstą, į darbo vietą, 2013 metais kreipimosi tendencijos iš neoficialios aplinkos yra perkeliamos į oficialią viešąją erdvę.

Palyginti su 1923 ir 1990 metais, 2013 metais nevengiama tiesioginio ir asmeniškiesnio santykio su adresatu. 1923 metais dažniausiai buvo kreiptasi netiesiogiai, 1990 metais kreipimosi tendencijos pradėjo krypti tiesioginio santykio užmezgimo su adresatu link.

PARLIAMENTARY DISCOURSE ANALYSIS: DEVELOPMENT OF THE EXPRESSION OF ADDRESS

ZOJA PETROŠIŪTĖ

Summary

Keywords: parliamentary discourse; addresses; pronouns; politician speech; Parliament.

The subject of this article is address terms politicians use in official public sphere – in 1923, 1990 and 2013 year Lithuanian Parliament. It is supposed that in the contemporary Parliamentary public sphere politicians are tend to use more informal addresses. The study result showed that address terms typical for private sphere,

tend to penetrate the public area in 2013 year. Comparing the data of three periods, we can notice that in contemporary parliamentary discourse politicians are tend to use names and second person (sg.) verbs, though they do not use second person pronouns (sg.). Also politicians are tend to use more direct addresses.

Įteikta 2014 m. spalio 3 d.